

3. Sempozyum Bildiri Özetleri

{slide=Eme in Enformel Küreselle_mesi}

EME ON

ENFORMEL KÜRESELLE^MESİ: YASADINI EMEK GÖÇÜNDE TÜRKİYE AYNA

Küreselle_me, ülkeler arasında ticaretin, malların ve hizmetlerin önündeki engellerin kaldırılarak bütünle_mi_ bir pazar yaratma dü_üncesinin ifadesi olarak anla_ılmaktadır. Engelsiz bir dünya yaratma yönünde empoze edilen bu fikrin uygulama boyutunun unsurlarına bakıldığında ise farklıla_tırılma_ bir mekanizmanın i_ledi i görülmektedir. Finansal alanlarda küresel engellerin kaldırılması ve dola_ımın serbest gerçekleştirilebilmesi yönünde çabaların olabildiince arttırıldığı ve tüm ülkelerin aynı kriterlere uygun olarak mekanizmanın i_lemesi savunulurken, insan faktörü söz konusu olduğunda ise savunulan ve uygulanmakta olan politikaların ayrımcı ve kısıtlayıcı olduğu görülmektedir. Geli_mi_ ülkelerin aralarında insan güçlerinin sınır ötesi hareketliliğinde kısıtlama olmamasına karşın, gelişmekte olan ülkelerin insan gücünün gelişimi ülkelere yönelik hareketliliğinde ise yasal ve idari kısıtlamaların gerçekleştirildiği ve gittikçe de artan bir trend içinde olduğu gözlenmektedir. Küresellemenin özündeki sınır dışı pratik e_itsizlik taşıdığı insan faktöründe tüm açıklığı ile görülmektedir.

Yaşam

ko_ullarının kalitesini daha da geliştirme arzusu içinde olanların ise bu istemlerini sağlamaları için yeri olarak gördükleri gelişimi ülkelere yönelik hareketliliklerini gerçekleştirme için formel yollar dışında enformel kanallar ile dü_üncelerini somutlaştırma çabası içine girmektedirler. Bu yeni yöntemler uluslararası göç hareketliliği içinde artan boyutu ile dikkatlerin giderek yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Enformel göç eyleminin gerçekleştirilmesi yolunda Türkiye de bir hedef ve araç ülke konumunda öne çıkmaktadır. Bu çalı_mada da Türkiye ye yönelik yasadışı göç hareketinin gelişimi, özellikleri ve meydana getirdiği etkileyim ele alınmaktadır.

Ayhan GENÇLER Trakya

Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalı_ma Ekonomisi ve Endüstri Olu_kileri Bölümü

{/slide}

{slide=Türkiye'de Yabancı Kaçak Gücü ve Gücü Piyasası Üzerindeki Etkiler}

Göçmen işçilerin varlığı,

kapitalist üretim tarzının yeniden üretiminde hâlâ merkezi bir role sahiptir. Potansiyel göçmen işçiler, kapitalizmin dünya ve ulus ölçeğinde e_itsiz gelişimi tarafından üretilmektedirler. Güçlü göçü giderek işçi hareketleri tarafından elde edilen toplumsal ve politik hakların olmadığı sağlıklı bir emek gücüne gerek duyan geç kapitalizmin yapısal bir özelliği olmaktadır. Manuel Castells'in belirttiği gibi, tekelci sermayenin kendi krizini çözme rüyası, yirmibirinci yüzyıl sermayesi ile ondokuzuncu yüzyıl proletaryasıdır (aktaran R. Munck, 1995, S. 314).

Uluslararası göç süreci,

kapitalist sermaye birikiminin krizinden çıkışta, yedek sanayi ordusu oluşturularak özellikle uluslararası çapta işçileri sınır dışı dize getirmek amacıyla iş gücü ithal eden merkez kapitalist ülkelerin gereksinimleri

tarafından belirlenmektedir. Bu açıdan yabancı kaçak i_gücünün temel özelli i dü_ük ücret düzeyinin yanında, korumasız ve güvencesiz ko_ullarda elde edilebilir olmasıdır. Yerli i_çilerle yabancı i_çiler arasında yaratılan rekabet ve tehdit unsuru ile amaçlanan bir yandan emek gücünün yeniden üretim maliyetinin (ücretler ve sosyal sigorta ödentileri) dü_ürülmesi, öte yandan merkezdeki i_çi sınıfının disiplin altına alınmasıdır. Ö_çi göçü bir düzeyde, ucuz ve uysal bir i_gücü yaratmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu bağlamda yabancı i_gücü, sermaye birikim sürecinin tıkanmasını çözmek üzere ve yedek sanayi ordusu yaratılmasına katkıda bulunarak bir tür tampon i_levi görmektedir.

90 lı

yıllardan itibaren, Sovyetler Birli i ve Do u Bloku ndaki çözümler ve neo-liberal ekonomi politikaların (ticarete serbestleştirme, deregülasyon, özelleştirme vb.) yaygınlaşması ile uluslararası rekabet baskısının altında yasadışı ve enformel çalıma biçimlerinin başta Eski Do u Bloku ülkeleri olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinde yaygınlaşması, uluslararası göç olgusunda da yeni olgularla birlikte gerçekleşmektedir. Bu çalımada, 90 lı yıllardan itibaren Do u-Batı Göçü olarak nitelenen uluslararası yabancı i_gücü hareketleri ve Türkiye ye yönelen, hatta Türkiye yi adeta göç akımlarında bir geçiş noktası konumuna sokan gelişmeler bu bağlamda değerlendirilerek Türkiye de enformel istihdam ve yabancı kaçak i_gücü arasındaki etkileşimin i_gücü piyasası üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

Kurtar
Tanyılmaz

Yrd. Doç. Dr.,
Marmara Üniversitesi, 0:0.B.F. Almanca Öğretim Bölümü

M. Meryem
Kurtulmuş-Kıro lu

Ar. Gör.,
Marmara Üniversitesi, 0:0.B.F. Çalıma Ekonomisi ve Endüstri Olguları
Bölümü

{/slide}

{slide=Kapitalizmin Mekanları ve Gelişimi Kentlerin Azgelişimi olarak Göçmen Öçiler}

Günümüz

dünyasında zenginliğin en görkemli şekilde yayıldığı gelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomilerine bakıldığında ortak kimi özellikler görülmektedir; imalat sektörünün yerini hizmetlerin alması, üretimin daha fazla makineleşmesi, kayıtdışı ekonominin artması, yolumsuzluk gibi. Bu gelişmelerin yarattığı bir diler olgu, gelişmiş kapitalist ülkelerin merkezlerinde, özellikle göçmen işçilerin çalıştığı terleme atölyesi denilen küçük işletmelerdeki hızlı artıştır.

Göçmenler

sosyal ve siyasi haklarından mahkûm insanlar olarak her zaman yedek emek gücü olarak kapitalizm içerisinde önemli bir i_leve sahip oldular. Günümüzde konuyu öne ç1karan nokta ise göçmenlerin, geli_mi_ kentlerin ekonomilerinin marjinal de il, asli bir unsuru olmalar1dır. Göçmenler geli_mi_ ülke ve kentlerin ikincil emek piyasalar1n1n ya da yeni alt s1n1f1n olmazsa olmaz bile_ enleridir. Benzer _ekilde göçmenler, genel olarak esnek birikim rejimi içerisinde yan de il, asli bir role sahiptirler.

New York,

Londra ve Tokyo gibi geli_mi_ kapitalist kentlerde, yo un olarak göçmen i_çilerin çalı_tır1ldı 1 terleme atölyeleri , _ehrin göbe inde bulunurlar. Göçmelerin yerle_im yerlerde ise hala _ehirden izole haldedir. Bu yerle_im yerleri _ehir merkezine ve toplumun geri kalan1na ula_1m1 sa layan hizmetlerin mevcut olmadı 1, göçmen topluluklar1n1n yo unla_tı 1 "adalardır" . Terleme atölyelerinde çalı_an göçmenlerin ya_adı 1 adalar, her bir etnik kökene göre ayr1lmı_tır; mesela Meksikalılar, Guatemalalar ve Filipinliler farklı adalarda ya_amaktadırlar. Bu aç1dan göçmenler, zenginlik içerisinde yoksullu un; merkez içerisinde çevrenin en belirgin ve en korunmasız simgeleridir.

Böylece

göçmen i_çiler ba_ta olmak üzere emek piyasas1n1n ve emek gücünün istihdam1n1n belirli bir mekânsal yapıya sahip oldu unu görüyoruz. Büyük _ehirlerin zenginli i içerisinde yoksullu u görünür k1lan ve bu yoksulluktan beslenen mekansal yapılanman1n arkas1nda, esnek birikim rejimine özgü olan yeni uluslararası mekansal i_ bölümü vardı. Bu aç1dan göçmen i_çi istihdam1n1 kapitalizmin mekansal yeniden yapılanmas1 çerçevesinde ele almak yerinde olacaktı.

Kapitalizmin mekânlar1n yeniden düzenlenmesi ayn1 zamanda e_itsiz ve bile_ik geli_imin yeniden düzenlenmesidir. E_itsiz ve bile_ik geli_im kendisini merkez ve çevre olu_umu olarak gösterir. Esnek birikim rejiminde geli_mi_ kapitalist ülkelerde ikincil emek piyasas1 temelinde ya_anan toplumsal kutupla_ma, merkez içerisinde göçmen gettoları ve terleme atölyelerinin belirginle_tirdi i çevreyi net bir _ekilde görmemize olanak tanır. Merkez ve çevre, ayn1 mekan içerisinde yan yana gelmektedir.

Böylece

literatürde sadece devletler aras1 bir niteli e sahip oldu u farz edilen merkez/çevre ili_kisi sorgulamaya aç1lmaktadır. Sermayenin hem yayılması, hem yo unla_ması sonucu e_itsiz ve bile_ik geli_imin ölçe i de hem büyümekte, hem de giderek küçülmektedir. Bu durum, ulus-devlet altı ölçek ile ulus-devlet üstü ölçe in birbirlerine olan ba_ımlılı 1nı arttırmı_tır. Paris in ikincil emek piyasas1 ve göçmen i_çi sorunu, sermayenin uluslararası mekânsal yeniden yapılanmas1n1n ortaya çıkardı 1 bir sorundur.

Bu

ba lamda tebli iki bölümden olu_maktadır. İlk bölümde, esnek birikim rejimi döneminde geli_mi_ kapitalist kentlerin ekonomilerinde göçmen i_çilerin, ikincil emek piyasas1n1n ve i_sizli in oynadı 1 role de inilecektir. Bu a_amada küresel kentlerin ortaya çıkı_1na, imalat sektörünün geli_mi_ kapitalist ülkelerden üçüncü dünya ülkelerine kaç_1na ve terleme atölyelerinin do_u_una yer verilecektir. İkinci bölümde ise bu geli_melerin arkasındaki etmen olarak küresel sermayenin esnek birikim döneminde mekânsal yeniden yapılanmas1 anlatılacaktır. Bu mekânsal yeniden yapılanman1n arkas1nda, sermayenin karlılı 1nı arttırmak için yayılması ve yo unla_ması arasındaki diyalektik hareket oldu una vurgu yapılacaktır. Bu ikili hareket sonucunda, e_itsiz ve bile_ik geli_imin hem ölçe i geni_leyerek dünyanın daha fazla devletine yayılmı_tır; hem de ölçe i daralarak devletler

arasındaki e_itsizlikleri derinle_tirmi_tir. Bu a1dan merkez ve evre kavramları anlamı sorgulanacaktır. Küresel kentlerdeki göçmen i_iler de, e_itsiz ve bile_ik mekânsal geli_menin olu_turdu u çerçevenin içerisine yerle_tirilerek sunulacaktır. Tebli , göçmen i_ilerin yaratmı_ oldukları evrele_menin, bu mekansal yapılanmanın bir parçası olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Ay_egül Kars

{/slide}

{slide=Enformel 0_gücü Piyasaları ve Göçmen 0_ilere Talep}

ENFORMEL

0^GÜCÜ P0YASALARI VE GÖÇMEN 0^OLERE TALEP: KAR^ILANMALI PERSPEKTİFTEN TÜRKÖYE NÖN DURUMU

Geçmi_te

Kuzey Avrupa ülkelerine göç veren Güney Avrupa lkeleri günümüzde düzensiz göçün ba_ıca hedefleri haline gelmiştir. Avrupa Birli inin güneydeki üyeleri olan İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan ın ortak özellikleri kapitalizmin geç geli_mesine ba_ı olarak bu ülkelerde enformel ekonominin yaygın ve refah devletlerinin görece zayıfıdır. Genelde enformel ekonomi refah devleti uygulamalarının sınırlı ölçüsünde varlık bulmakta, refah devleti uygulamalarının güçlü ve i_gücü piyasası denetimlerinin yon oldu u Kuzey Avrupa lkelerinde enformel istihdamı daha sınırlı ölçekte kaldı ı görülmektedir. Enformel ekonomideki i_gücü talebi düzensiz göçü tetiklemede, i_gücü ihtiyaçı düzensiz göçmenlerce kar_ılanmaktadır. Göçmenler yerli i_gücünün yapmak istemedi i_leri üstlenmektedir. Bu ülkelerde izinli ve izinsiz göçmenlerin yapıtı kayıtlı ve kayıtsız i_ler benzer niteliktedir: ev hizmetleri, seyyar satıcılar, tarım, in_aat, küçük imalat i_leri, otel-lokantacılar hizmetleri ve dü_ük düzeyli kent hizmetleri. Bu i_lerin ortak özellikleri güvencesiz, dü_ük ücretli, çoklu sömürüye tabi ve sosyal dı_lanmaya yol açan i_ler olmalarıdır.

Türkiye nin sosyo-ekonomik yapıları ve kapitalist geli_menin yönü Güney Avrupa lkeleriyle e_itli benzerlikler göstermektedir. Güney Avrupa da kapitalizmin geli_imi sanayile_medene ziyade, tarım ve turizme ba_ımlı ve küçük ölçekli aile i_letmelerine dayanan güçlü bir enformel ekonomi ile karakterize olurken bu özelliklerin hepsi Türkiye için daha güçlü _ekilde söz konusudur. Ancak Türkiye açısından ciddi farklılıklar da mevcuttur. Farklılıkların ba_ında Türkiye de sanayile_menin tümüyle dı_a ba_ımlı yapılarıyla Güney Avrupa lkelerindeki yetersiz düzeyin de gerisinde kalması gelmektedir. Bu durum kendini istihdam içinde ücretlilerin payının sınırlı olması, sınıfsal yapılanmada i_i sınıfların niceliksel ve niteliksel zayıflığı ve bunun örgütlenme düzeyine yansıması olarak somutlanmaktadır. Ayrıca Türkiye de bölgeler arasındaki kalkınma düzeyi ve milli gelirden alınan pay itibarıyla büyük farklar vardır. Bu durum ve 1980-90 larda güneydeki politik atıma ortamı, i göçün hızı azalmı_ olsa da hala sürmesine neden olmaktadır. Bir di er çok önemli fark Türkiye nin demografik yapıları ve pozitif do al nüfus artımı bakımdan ortaya çıkmaktadır. Gerek benzerlikler gerekse farklılıklar ekonomide enformelle_menin derecesini artıracak yönde etkide bulunmaktadır.

Türkiye de yaygın bir enformel ekonominin ve istihdamın varlığı her ne kadar ülke içindeki işgücü arzı fazlasını bulduğunu her işi yapmaya ve elverişsiz koşullara rağmen kayıtdışı çalışmaya razı gelmeye sevk etse de, düzensiz göçmenler açışından da istihdam fırsatları sunmaktadır. Türkiye çevresindeki ülkelerden çalışmaya amaçlı olarak göç almaktadır.

Göçmen istihdamı daha çok

Marmara ve Doğu Karadeniz bölgelerinde yoğunlaşarak tekstil, konfeksiyon, gıda, deri, lastik, plastik, döküm gibi imalat sanayi işkollarının, inşaat, hizmet, turizm ve tarım sektörlerinin küçük ve orta boy işletmelerinde ve ev hizmetlerindedir.

Bu

bidiride Türkiye ye yönelik düzensiz göç olgusu ve göçmenlerin enformel istihdamı toplumsal cinsiyet boyutu göz önünde tutularak Güney Avrupa ülkeleriyle karşılaştırılabilir bir temelde ele alınacaktır

Prof. Dr.

Gülay Toksöz

A.Ü. Siyasal

Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri Olguları Bölümü

{/slide}